

KNIHA PRVNÍ

PŘEDMĚT A POVAHA ETIKY. BLAŽENOST. ROZTRŽENÍ ČTNOSTI

1. Stupnice účelů. Nejvyšší dobro

Každé umění a každá věda, podobně i praktické jednání a záměr směřuje, jak se zdá, k nějakému dobru; proto bylo správně vyjádřeno, že dobro jest to, k čemu všichni směřuje. Zdá se však, že jest jakýsi rozdíl v účelech; neboť účelem jsou jednak činnosti samy, jednak vedle nich nějaká díla. Kde pak jsou nějaké účely vedle jednání, tam jsou přirozeně díla lepší než činnosti. 1094^a

Poněvadž jest mnoho různých činností, umění a věd, jest také mnoho účelů a cílů; cílem lékařství jest zajistě zdraví, lodářství loď, vojévúdcovství vítězství, hospodářství bohatství. Avšak všechny takové činnosti jsou podřízeny jedné nějaké schopnosti, jako zhotovování jezdectví; toto pak a celá válečná činnost jest podřízena vojévúdcovství, a tak týmž způsobem jiné činnosti jsou podřízeny jiným. Ve všech však účely nadřizených sluhují přednosti před těmi podřízenými. Neboť pro ony si žádáme i těchto. Není v tom však žádného rozdílu, zda

rozdílů a nejistot, že se zdá, že se zakládají jedině na zá-
konu, ale ne na přirozenosti. Zrovna taková nejistota jest
i ve věcech dobrých, protože mnoha lidem vycházejí
z nich škody; vždyť již leckterý člověk vzal za své pro
bohatství, jiní zase pro svou vznětlivost. Musíme se tedy
tam, | kde se mluví o takových věcech a kde se z tako-
vých věcí činí závěry, spokojiti s tím, že pravdu vyjádří-
me jen zhruba v obryse. Rovněž tam, kde se mluví o vě-
cech, které se berou jen celkem, a z takových věcí se činí
závěry, sestrojíme ty závěry také takové. Týmž způso-
bem jest třeba přijímati každý jednotlivý výrok; neboť
vzdělanci přísluší hledati v každém | oboru pouze tolik
přesnosti, kolik povaha věci připouští; jest to tak, jako
přisvědčovatí matematikovi, který by mluvil pro řečnic-
ký účinek, a žádati přesných důkazů po řečníkovi.

Každý člověk soudí správně o tom, co ví, a toho jest
dobrým soudcem. O | jednotlivé věci tedy nejlépe soudí
vzdělaný odborník, obecně pak nejlépe soudí ten, kdo
jest vzdělán ve všem. Proto se mladík nehodí za poslu-
chače o nauce politiké; nemá totiž ještě zkušenosti v ži-
votních činnostech; avšak úvahy od nich vycházejí a jich
se týkají. Kromě toho, podléháje ještě dojmům, | bude
poslouchati nadarmo a bez prospěchu, ježto účelem není
pouhé vědění, nýbrž činnost. A není žádného rozdílu mezi
člověkem mladým věkem a člověkem, který jest nezralý
povahou; neboť nedostatek u něho-nezáleží v čase, ný-
brž v tom, že žije podle dojmů a honí se za vším. Tako-
vým lidem jest zajisté vědění neprospěšné právě tak, jako
neprospěvá lidem nezdrženlivým; | těm však, kteří své
žádosti zařizují podle úsudku rozumu a dle toho jednají,
vědění o těchto věcech bude asi velmi prospěšné.

činnosti samy jsou účelem konání, či vedle nich ještě něco
jiného, jak tomu jest v uvedených oborech.

Jestliže tedy jest nějaký cíl našich úkolů, jež chceme
pro něj sám a ostatní věci pro něj, a ne všeho si žádáme
pro něco jiného – neboť tak bychom postupovali do ne-
konečna | a každé žádání by bylo prázdné a marné –, jest
zjevné, že toto bude dobro a nevyšší dobro. Zdaž tedy
i pro život poznání jeho nemá velkou důležitost a zdaž
jako střelci, kteří mají jistý cíl, nedosáhneme spíše toho,
čeho jest potřeba? Je-li však | tomu tak, musíme se poku-
siti alespoň v obryse vystihnouti, co toto dobro jest dle
své podstaty a ke které nauce neb schopnosti náleží.

Náleží patrně k nauce nejvzácnější a nejvyšší. Tako-
vou se pak jeví nauka politická; neboť tato určuje, které
nauky mají býti v obcích | a kterým každý jednotlivce
se má učiti a pokud. Vidíme, že jsou jí podřízeny i schop-
nosti, kterých si nejvíce vážíme, jako vojvodcovství,
hospodářství a řečnictví. Poněvadž tedy nauka politická
užívá ostatních praktických nauk | a ještě ustanovuje, co
máme konati a čeho se varovati, zajisté účel její zahrnu-
je v sobě účely nauk ostatních, takže toto asi je vlastní
lidské dobro. Neboť i jestliže toto jest i pro jednotlivce
i pro obec totéž, přece je patrně dobro obce něco většího
a dokonalejšího, i když jde o jeho nabytí, i když o jeho
zachování; vždyť milé jest dosáhnouti dobra i pro | jed-
notlivce, krásnější však a ve větší míře božské dosíci ho
pro národ a obec. K tomu směřuje právě tato nauka, jež
jest jakýsi druh nauky o obci.*

Tato slova by stačila, kdyby se tím věc osvětila ales-
poň podle dané látky. Neboť nelze vyhledávati stejné přes-
nosti ve všech oborech rozumových, zrovna jako to není
možné v pracích řemeslných. Avšak krásné a spravedli-
vé věci, | o nichž zkoumá politická nauka, obsahují tolik

2. Nejvyšším dobrem je blaženost

Tojik budiž úvodem poznamenáno i o posluchači, i o tom, jak si tu třeba počínati, i o tom, jaký úkol si vytýčíme; ježto každé vědění a záměrná volba touží po nějakém dobru, promluvíme opět o podstatě účelu, k němuž dle našeho soudu směřuje nauka politická, a které dobro ze všech vykonatelných dober^{1095b} jest nejvyšší. Těmž většina lidí se shoduje ve jméně, jež mu dávají; i obecné množství i vzdělanci totiž nazývají je blažeností a myslí, že býtí blažen jest totéž, jako dobře žítí, dobře jednati i a dobře se míti.^{1095c} Avšak v odpovědi na otázku, co jest blaženost, jaká jest její podstata, jsou v nesnázích a nestejně se o tom vyjadřuje obecné množství a mužové moudří. Neboť jedni jmenují něco zřejmého a zjevného, například rozkoš nebo bohatství nebo čest, druhí zase něco jiného, ba často i tentýž člověk uvádí pokaždé něco jiného – je-li nemocen, jmenuje zdraví, je-li ehud, i bohatství –, ti však, kteří jsou si vědomi nevědomosti, obdivují se lidem, kteří povídají cosi velkého a něco, co přesahuje jejich chápavost. Někteří lidé se pak domnívají, že mimo tato mnohá dobra jest nějaké jiné dobro o sobě,^{1095d} které jest i všem oněm přřejnou, že jsou dobrá.

Bylo by snad zbytečné vyšetřovati všechna tato mínění, postačí, přihlédneme-li pouze k těm, která jsou nejvíce i rozšířena anebo se zdají míti nějaký důvod.

Nezapomínejme, že jest rozdíl mezi úvahou, která vychází od počátků, a úvahou, která k počátkům vede. Správně již Plátón byl v nejistotě a zkoumal, zda cesta vychází od počátků... či k počátkům vede, zrovna tak jako i v závodě dráha vede od soudců k cíli, anebo nazpět. Musíme tedy počítí od toho, co jest známé, a to jest dvojí: něco

jest známé jednak nám, jednak jest známé prostě.^{1095e} My tudíž musíme asi počítí od toho, co nám jest známé. Proto jest třeba, aby si v mravech krásně vedl ten, kdo chce s dostatečným prospěchem poslouchati i o věcech krásných a spravedlivých a vůbec o politických. Neboť počátkem jest skutečnost; a bude-li tato dostatečně vysvítati, nikterak jíž nebude potřeby důvodů. Takový člověk počátky bud má, anebo je snadno pochopí. Ten však, komu se něčeho z obou nedostává, poslyš slova Hésiodova:^{1095f}

*Nejllepší jistě je ten, kdo myslí svou dovede chápat,
co může přijíti potom a na konec dopadnout lépe.
Výborný také je ten, kdo radám uvěří správným.
Kdo nemá rozumu sám,*

*ni druhého poslechnout nechce,
dobrou se říditi radou – je bez ceny takový člověk.*

3. Různé názory o blaženosti

Nyní promluvíme o tom, od čeho jsme se odchýlili. i Množství a nevzdělanci se ne bezdůvodně domnívají, vycházejíce myslím ze života, že dobro a blaženost jest v rozkoši, proto si také líbují v životě požívačném. Neboť jsou tři nejvíce výmlkající způsobý života: ten, o němž jsme se právě zmínili, potom politický a třetí rozjímavý.^{1095g} Obecné množství se tudíž i jeví docela otrockým, poněvadž volí život dobytčat;^{1095h} a toto dochází povšimnutí, ježto mnozí mezi mocnými strádají podobnými naruženostmi jako Sardanapallos.

Vzdělanci pak a lidé prakticky činní volí čest; neboť to jest snad účel života politického. Jeví se však příliš povrchním pro to, co hledáme; neboť se zdá, že i čest

jest více v lidech počívajících než v člověku poctěném, tušíme však, že dobro jest něco člověku vlastního a neodhatebného. Dále myslím touží po cti, aby sebe sami přesvědčili, že jsou dobří; vynasnažují se totiž, aby byli ctní od rozvážných lidí a od těch, u nichž jsou známí, a to pro ctnost; zjevno tudíž, že podle nich alespoň | jest ctnost něco lepšího než čest. Snadno, ba i spíše by se tedy člověk domníval, že v ní jest účel života politického. Jeví se však i tato méně dokonalejší; neboť jest možno, aby člověk mající ctnost život prospal anebo jej strávil v nečinnosti, | a nadto, aby strádal největšími zly a nehodami; toho však, kdo tak žije, nikdo asi nebude pokládati za blaženého, leč že by jen trval na své větě. Ale dosti o těchto věcech; neboť o nich bylo s dostatek promluveno ve spisech enkyklických.*

5 Třetí pak jest život rozjímavý, k němuž | přihlídneme později. Naproti tomu život výdělečný jest jaksi násilný a jest zjevno, že bohatství není tím hledaným dobrem; jest totiž užitečné a pro něco jiného. Proto se asi spíše rozhodneme pro účely dříve uvedené; neboť v nich nalézáme libost pro ně samy. Ale ani ony jimi patrně nejsou, 10 ač jest pro ně | nahromaděno mnoho důvodů.

4. Platónův názor

Toho tedy zanecháme; lépe snad bude přihlídnouti k všeobecnému pojmu a zkoumati, jak se o něm mluví, ač takové hledání se stává nepřijemným, poněvadž přátelé zavedli ideje.* Slušno však a nutno pro záchranu 15 | pravdy vyvrátiti i své vlastní učení, a to zvláště těm, kteří jsou filosofové, neboť i když jest obojí milé, jest mravní povinnost více ctíti pravdu.*

Nuže ti, kteří to mluvené pronesli, nevytvořili ideji tam, kde mluvili o výrazech „dřívější“ a „pozdější“, proto ani neseostroji ideje éšel; o dobru se pak mluví i při | jsoucnosti i při jakosti i při vztahu; to, co jest o sobě i podstatu, jest přirozeně dřívější než to, co jest vztažné; toto se totiž podobá výhonku a nahodilosti u jsoucna, takže u nich asi nebude společné ideje.

Dále, poněvadž se o dobru mluví tolikým způsobem, jako o jsoucnu¹ – mluví se totiž o něm i při jsoucnosti, například Bůh a | rozum, i při jakosti, například ctnost, i při kolikosti, například míra, i při vztahu, například užitečnost, i při čase, například vhodná doba, i při místě, například útulek a podobně –, jest zřejmo, že dobro nebude něčím společným, všeobecným a jedním;² nemluvílo by se totiž o něm ve všech přísudcích, nýbrž pouze v jednom.

Ježto dále o obsahu jedné ideje | jest také jedno věděni, bylo by i jedno jakési věděni o všech dobrech; zatím však jsou věděni mnohá i o obsahu jednoho přísudku, například o vhodné době ve válce vojevůdcovství, v nemoci lékařství, o pravé míře ve výživě lékařství, v úsilných cvičících tělocvích.³

Budeme pak také | na rozpacích, co vlastně míní tím „každé o sobě“, když přece v | „člověku o sobě“ a v „člověku“ jest jeden a týž pojem, totiž pojem člověka. Neboť pokud jest to „člověk“, nebudou se oba pojmy lišiti; je-li tomu tak, tedy ani pokud jest dobro. Ale ani tím, že by něco bylo věčné, nebude dobrem ve větší míře, ježto ani bělost dlouhověká není bělejší než bělost | jednodenní.⁴

Zdá se, že přesvědčivěji o tom mluví pythagorovci,⁵ kladouce „jedno“ v souřadí dober; těch se přidržoval také Speusippos.*

Ale o tom buď řeč jinde; proti tomu však, co jsme řekli, činí se nějaká námitka, že prý nebyla řeč o veškerém

10 dobru, | mluvno prý však o jednom jeho druhu, jež o sobě bývá žádáno a milováno, to však, co je působí nebo nějak ochraňuje nebo zabraňuje protivám, právě jen proto se tak jmenuje, a tedy jiným způsobem. Zřejmo tedy, že se o dobrech mluví v dvojm významu, jednak se mluví 15 o dobrech o sobě, jednak o jiných pro ně. Oddělme | tudíž dobra o sobě od dober užitečných a uvažme, zda se o nich mluví podle jedné ideje. Která dobra budeme asi pokládati za dobra o sobě? Zda ta, která i sama pro sebe bývají žádána, například rozumně mysliti a viděti a některé rozkoše a poety? Neboť i kdybychom o tato usilovali pro něco jiného, přece bychom je pokládali za dobra 20 o sobě. Či to není | nic jiného mimo ideu dobra? Potom však bude bezobsažný její druhový pojem. Jsou-li však i tyto druhy mezi dobrý o sobě, bude zapotřebí, aby se pojem dobra v nich všech jevil tentýž, jako v sněhu a v olovně běli pojem bělosti. Ale čest, rozumnost a rozkoš mají různé a odlišné pojmy potud, | pokud jsou dobra. 25 Tudíž dobro není něco společného podle jedné ideje.

Nuže, jak se tedy o dobru mluví? Nepodobá se totiž alespoň věcem stejnojmenným náhodou. Ale snad se o něm mluví podle toho, že jest od jednoho nebo že všechno k jednomu směřuje, či spíše podle obdoby? Jako totiž 30 v těle znak, v duši rozum^a a jiné v jiném. | Ale snad toho nyní musíme zanechat; neboť přesně to vyšetřiti náleží spíše jinému odvětví filosofie;^b zrovna tak i vyšetření o ideji.

Neboť i kdyby bylo jedno nějaké dobro, jež by se přisuzovalo společně jednotlivým dobrům, nebo bylo odlišné a samo o sobě a pro sebe, jest zřejmo, že by je člověk svým jednáním ani nemohl uskutečnit, ani je získati; 35 a přece právě takové dobro | hledáme. Snad se nám však bude zdáti lepším poznati ideu dobra | právě vzhledem

k dobrům získatelným a jedním uskutečnitelným; neboť budeme-li ji mít před očima jako vzor, spíše také budeme věděti, co jest pro nás dobré, a budeme-li to věděti, dosáhneme toho. Ten důvod sice má do sebe jistou přesvědčivost, ale zdá se, že věcně nesouhlasí s naukami; | všechny totiž směřují k nějakému dobru a vyhledávajíce, čeho jest k tomu potřebí, pomíjejí jeho poznání. A přece není rozumné, aby všichni odborníci takové pomůcky neznali a jí ani nevyhledávali. Jest také záhadno, co prospěje tkalcí nebo tesáři v jeho řemesle, bude-li znáti dobro o sobě, | anebo jak bude lepším lékařem 10 a lepším vojevůdce ten, kdo užřel ideu samu. Jest přece zřejmo, že ani lékař takto nehledí ke zdraví vůbec, nýbrž že hledí ke zdraví člověka, či spíše ke zdraví tohoto to určitého člověka; neboť léčí jednotlivce.

5. *Názor Aristotelův*

O tom tudíž tolik buď řečeno; | vraťme se však opět k hledanému dobru, co asi jest. Jeví se totiž býti jiným v každé činnosti a v umění; jiné jest v lékařství a ve vojevůdcovství a podobně v ostatních odborných činnostech. Které tedy jest dobro každé z nich? Nebo pro co se vše ostatní koná? Tím jest v lékařství zdraví, ve vojevůdcovství | vítězství, v každé činnosti však a záměru 20 účel a cíl; neboť pro něj všichni konají to ostatní. A tak je-li nějaký cíl všeho, co máme konati, ten bude tím skutečným dobrem, je-li jich více, tyto. Rozprava tudíž jinou cestou dospěla k témuž výsledku. | Musíme se však 25 pokusiti věc ještě více objasniti.

Poněvadž, jak se zdá, jest účelů více, a z těchto si některých žádáme pro jiné, například bohatství, přišly

a vůbec nástroje, jest zjevno, že nejsou všechny dokonalé; nejvyšší dobro se však jeví něčím dokonalým. Jestliže tedy jen jedno jest dokonalé, toto jest, co hledáme, 30 | pakli více, tak nejdokonalější z nich. Dokonalším pak než účel pro něco jiného nazýváme účel žádaný o sobě, který nikdy není žádan pro něco jiného, jako věci žádané i o sobě i pro to jiné; a tak prostě dokonalé jest to, co jest cílem úsilí o sobě a nikdy pro něco jiného. Takovým cílem jest především blaženost; | té si žádáme vždy pro ni samu a nikdy pro něco jiného, cítí však, slasti a rozumu a veskeré předností si žádáme sice i pro ně samy – neboť i kdyby z nich jinak nic nevyplývalo, žádali bychom si 5 | jich –, ale také pro blaženost, | domnívajíce se, že jimi budeme blaženi. Blaženosti si však nikdo nežádá pro ony, ani vůbec pro něco jiného.

Zdá se pak, že totéž vyplývá i ze soběstačnosti; neboť dokonalé dobro dostačuje samo sobě. Tím však nemíníme, že něco jest soběstačné jen pro jednoho člověka, který 10 | žije život samotářský, nýbrž i pro rodiče, | děti a ženu a vůbec pro přátele a občany, poněvadž člověk jest přirozeně určen pro život v obci.⁵ Ovšem jest nutno položití přitom jistou mez; neboť budeme-li to rozšiřovati na rodiče, potomky a přátele přátel, půjdeme do nekonečného nepostrádajícím; domníváme se pak, že takovým dobrem jest blaženost, která, nesečtena, jest nejžádnoučnejší ze všech věcí. Sečtena byla by zjevně ještě žádoučnejší i s nejmenším dobrem; neboť nadbytkem dober se stává to, co jest přidáno, a větší z dober jest vždy žádoučnejší. | Jeví se tudíž blaženost něčím dokonalým a něčím soběstačným, poněvadž jest cílem všeho konání.

6. *Výměr blaženosti*

Nuže, jest snad souhlasně dokázáno, že blaženost jest nazýváti nejvyšším dobrem, jest však potřebí ještě jasnějšiho výkladu o tom, co jest.

To se může státi nejspíše tím, že uvážíme, jaký jest úkol | člověka. Jako totiž u pištee, sochaře a u každého 25 | umělce a vůbec u všech lidí, kteří mají nějaký úkol a činnost, dobro a blaho jest ve vykonaném díle, tak i u člověka, jestliže vskutku má nějaký úkol. Zdaž tesař a švec mají svůj určitý úkol a činnost, člověk však jako člověk | nikoli, ale je zrozen k nečinnosti? Či jako oko, ruka 30 | a noha a vůbec každý úd má nějaký úkol, tak i u člověka budeme předpokládati vedle všech těchto ještě nějaký určitý úkol? Který to tedy asi bude? Život zajisté má člověk společný s rostlinami, my však hledáme to, co jest vlastní člověku. | Musíme tudíž rozlišovati život výživný a rostlivý.⁶ Druhý snad jest život smyslový, avšak i tento jest zřejmě společný koni, volu a každému živému tvorů. A tak u rozumné bytosti zbývá jakýsi život činný; ta 5 | pak jednak poslouchá rozumového důvodu, jednak má rozum | a myslí. Poněvadž se však o činném životě mluví v dvojitým významu, musíme předpokládati život se zřetěním k činnosti skutečné,⁶ neboť tato se všeobecně uznává za vyšší.

Jestliže tedy úkolem člověka jest skutečná činnost duše ve shodě s rozumem anebo nikoli bez rozumu, výkon pak kteréhokoli člověka nazýváme dle rodu totožným s výkonem zdatného člověka, jako například kitharisty vůbec a | kitharisty zdatného, což prostě platí ve všem, ježto 10 | k výkonu vůbec se přikládá nadbytek z hlediska zdatnosti – kitharistovi totiž náleží hráti, avšak zdatnému kitha-

15 ristovi hrátí dobře –, i je-li tomu tak a za výkon člověka klademe jakýsi život, a to skutečnou činnost duše a jednání ve shodě s rozumem, u zdatného pak může vše to způsobem dobrým a krásným, neboť každý výkon se dobře dokonává podle vlastní zdatnosti, potom patří lidským dobrem se stává činnost duše z hlediska zdatnosti, a je-li zdatností více, tedy z hlediska nejlepší a nejdokonalější. Dále, v životě úplném.* Neboť jedna vlašťovka jara nedělá, ani jeden den; tak ani šťastným a blaženým člověkem nečiní | jeden den, ani krátký čas.

7. Povaha mravních zásad

Dobro tedy budíž takto naznačeno – jest totiž nutno po- jem nejprve v obryse načrtnouti a pak později podrobně provéstí*; zdá se, že každý člověk dovede pokračovati v tom a rozčleniti to, co bylo v obryse správně naznače- no, a že čas jest při tom dobrým vynálezcem a spolupra- covníkem, odkud také | povstaly přídatky v uměních; každý zajisté dovede doplniti to, čeho se ještě nedostává.

Jest však třeba pamatovati na to, co bylo výše řečeno, a nevyhledávati přesnosti ve všem stejně, nýbrž v kaž- dém oboru podle látky a tolik, kolik jest vlastní tomu oboru. Zajisté tesař a geometr | různě vyhledávají pra- vého úhlu; prvý totiž tolik, kolik jest užitečný k výko- nům, druhý však, co jest a jaký jest; neboť jest zkouma- telem pravdy. Týnnž způsobem jest si počínati i v ostatních oborech, aby nebylo více přídatků než hlavního díla.*

1098^b Nesmíme také žádati | příčiny ve všem stejně, nýbrž v něčem stačí správně ukázati skutečnost, jako například i o počátcích; skutečnost jest první a počátek; počátky se poznávají jednak návodem, jednak postřehem, jednak

jakýmsi zvykem, a jiné jinak. Jest | třeba se pokusiti jíti za nimi cestou, která jim přirozeně odpovídá, a vynasna- žiti se, aby byly správně vymezeny. Neboť mají velký význam pro důsledky. Zdá se totiž, že počátek jest více než půle celku a mnoho z toho, co hledáme, jest jím ob- jasněno.*

8. Rozdělení dober

Jest tedy nutno o něm uvažovati nejen dle závěru | a dle částí výměru, nýbrž i dle toho, co se o něm říká. 10 Neboť s pravdou souhlasí všechna skutečnost, s omylem si pravda brzy odporuje.

Jsou-li tedy dobra rozdělena do tří skupin a jedna z nich se nazývají dobery zevnějšími, jiná duševními a tělesný- mi, tak duševní dobra nazýváme nejvyššími | a nejvíce dobrými. Jednání pak a duševní činnosti klademe do duše. I jest to asi správně řečeno, alespoň dle tohoto staroby- lého mínění a souhlasně uznávaného muži, kteří se za- bývají filosofií. Správně také dle toho, že nějaká prak- tická jednání a skutečné činnosti jsou zvány účely; proto 20 zajisté jest účel ve skupině dober duševních | a nikoli dober zevnějších. S výměrem pak souhlasí i to, že blaže- ný člověk dobře žije a dobře jedná; říká se totiž téměř obecně, že blaženost jest dobré žítí a dobré jednání.

9. Bližší odůvodnění pojmu blaženosti

Také se zdá, že všechno, co se dosud v blaženosti hle- dalo, jest obsaženo v tom, co jsme řekli. Jedněm jest totiž ctností, druhým rozumností, jiným moudrostí,

25 | jedněm zase tímto nebo něčím z toho všeho ve spojení se slastí anebo nikoli bez slasti;³⁰ druhí přibírají také zevnější blahobyty. Z těchto mínění jedna vyslovuje mnoho starých mužů, druhá jen málokterí, ale mužové vynikající; i jest důvodno, že žádný z nich se nemýlí ve všem, nýbrž že alespoň v jednořivostech anebo i ve většině jich má pravdu.

30 | S těmi tedy, kteří mívají, že blaženost jest ctnost nebo nějaká stránka ctností, náš výměr souhlasí; neboť k ní náleží přiměřená činnost z hlediska zdatnosti. Ale jest nemalý rozdíl v tom, klademe-li nejvyšší dobro v pouhý majetek, nebo užívání, v pouhý stav, nebo ve skutečnou činnost. Neboť tam, kde jest pouze stav, jest možno, | že tento nic dobrého skutečně nevykoná, například u spícího člověka, anebo nějak jinak nečinného, u skutečné činnosti jest to však nemožno; neboť bude jednati z nutnosti a dobře jednati. Jako při olympijských hrách nebyvají

5 | věčeni muži nejkrásnější a nejsilnější, nýbrž | ti, kteří se účastní závodění – z těch zajisté někteří vítězí –, tak se toho, co jest v životě krásné a dobré, stanou účastníky mi ti, kteří správně jednají. Také jejich život o sobě jest pak příjemný. Neboť radovati se náleží k jevům duševním, každému pak jest příjemné to, čeho se nazývá milovníkem, například kůň milovníku koní, divadlo | milovníku divadla; týmž způsobem také spravedlnost milovníku spravedlnosti a vůbec to, co jest ctnostné, milovníku ctnosti. U množství se slasti navzájem potírají, poněvadž jimi přirozeně nejsou, kdežto milovníkům krásna jest libé to, co jest libé přirozeně. A tuto vlastnost mají ctnostná jednání, takže i jim jsou libá i sama sobě. Jejich život tedy nikterak nepotřebuje slasti jako nějakého přívěsku, nýbrž má slast v sobě. Podle toho, co jsme řekli, zajisté ani není dobrý ten, kdo se neraduje z krásného

jednání; neboť nikdo asi nenazve spravedlivým toho, kdo se neraduje ze spravedlivého jednání, ani nenazve štědrým toho, kdo se neraduje ze | štědrých skutků, a podobně i v ostatním. Je-li tomu tak, bude asi ctnostné jednání slastné samo o sobě. Ale také dobré a krásné, a obojím z toho v míře největší, ačli o nich správně soudí ctnostní člověk; a soudí, jak jsme řekli. Nejlepší tedy, nejkrásnější a nejslastnější jest | blaženost, a nedá se to od sebe oddělití podle nápisu délského.³¹

Nejkrásnější jest spravedlnost, nejlepší zdraví; nejslastnější však to, dosáti, co kdo má rád.

Všechno to jest zajisté v nejlepších skutečných činnostech, těmito | pak, anebo jednou nejlepší z nich dle našeho tvrzení jest blaženost.

Zároveň jest zjevno, že potřebuje také zevnějších dober, jak jsme řekli; jest totiž nemožno nebo nesnadno, aby jednal krásně ten, kdo nemá nutných prostředků. Vždyť mnoho věcí se koná | s pomocí přátel, bohatství^{1099b} a politické moci jako s pomocí nástroje; nedostatek některých dober docela kalí štěstí, například nedostatek urozenosti, plodnosti a krásy; neboť není zcela blažen ten, kdo jest ohydny, nízkého původu, osamělý nebo bezdětný, | a ještě snad méně, má-li někdo nezdárné děti nebo špatné přátele, anebo, ač byli dobří, zemřeli. Jak jsme tedy řekli, podobá se, že potřebuje i takové vnější pohody; proto někteří do jedné řady s blažeností kladou zdar, jako druhí ctnost.

10. *Blaženost je v činnosti*

10 Proto také vzniká obtížná otázka, zda se lze blažeností naučiti nebo jí navyknouti anebo | nějak jinak jí cvikem nabýt, či přichází-li nějakým božským údělem nebo náhodou.

Je-li ještě něco jiného, čeho se lidem dostává jako daru od bohů, jest rozumné mysliti, že také blaženost jest božím darem, a to tím spíše, čím z lidských dober jest nejhodnotnější.

15 Ale snad bude prospěšnější pojednati o té otázce v jiné úvaze, přece však jest zjevno, | že blaženost náleží k tomu, co má nejvíce božskou podstatu, i kdyby bohy nebyla sesílána, nýbrž se jí nabývalo ctností a nějakým učením nebo cvikem; neboť, jak se zdá, závodní cena ctností a účel jest i něčím božským i blaženým. Bude však i mnoha lidem společná; neboť jest možno, aby se jí nějakým učením | a péčí dostalo všem lidem, kteří pro ctnost nejsou otupělí. Jestliže však jest lépe býti tak blažen než náhodou, musíme uznati, že se věc tak opravdu má, když to, co jest od přirozenosti, jest uspořádáno tak, aby bylo co nejkrásnější, a podobně jest tomu i u toho, co pochází z umění, a z každé přičiny, a nejvíce u toho, co pochází z přičiny nejlepší. Bylo by však nadmíru pochybné připisovati náhodě to, co jest největší a nejkrásnější.

25 I z výměru jest jasno, co hledáme; jmenována tu jakási skutečná činnost duše z hlediska zdatnosti. Z ostatních dober pak jedna jsou s tím nutně spojena, druhá přirozeně jako nástroje jsou součinná a užitečná. To asi souhlasí s tím, co jsme řekli na začátku: za nejlepší totiž | jsme tam stanovili cíl nauky politické, ta pak nejvíce pečuje

o to, aby občany učinila nějakými, a to dobrými a schopnými krásných výkonů.

Jest tedy zřejmo, že ani osla, ani koně, ani jiné zvíře nenazýváme blaženými; neboť žádné | z nich nemůže býti účastno takové činnosti. Z téže přičiny ani dítě není blažené; neboť pro mládí není ještě schopno takových výkonů; a děti, které tak bývají nazývány, jsou nazývány blaženými pro naději. Jak jsme totiž řekli, jest potřeba i dokonalé ctnosti | i dokonalého života. Neboť v životě se děje mnoho změn a všelijaké náhody a ve stáří i nejšťastnější člověk může býti postižen velikými nehodami, jak se vypravuje v pověstech o Priamovi; a toho, kdo se dožil takových nehod a bídně skončil, nikdo nenazývá blaženým.

11. *Nutnost života k blaženosti*

10 Zda tedy nelze ani žádného jiného člověka nazvati blaženým, dokud žije, nýbrž podle Solóna jest třeba přihlížeti ke konci? A i když také to nutno ponechati, zdaž jest pak alespoň blažen, když zemře? Či jest to zcela zvláštní, zvlášť nám, kteří říkáme, že blaženost jest jakousi činností? A nenazýváme-li toho, | kdo zemřel, blaženým, a ani Solón to nechce, nýbrž že teprve tehdy lze bezpečně nazývati šťastným člověka, když již unikl zlům a nehodám, i v tom jest nějaká nesnáze; neboť se zdá, že i zemřelý má nějaké zlo i dobro, když přece je má i člověk žijící, | ač toho necítí, jako pocty a hanby, štěstí a neštěstí dětí a vůbec potomků. Ale i v tom jest nesnáze. Neboť tomu, kdo šťastně žil až do stáří a podle toho přiměřeně zemřel, mohou se přihoditi mnohé změny v jeho potomcích, jedni z nich mohou | býti dobří a dojíti života 25

podle zásluhy, druzí však naopak, i jest patrné, že se mohou mít všelijak podle vzdáleností od rodičů; i bylo by to něco zvláštního, kdyby se i zemřelý spolu měnil a stával se šťastným a opět nešťastným, ale zvláštní by to bylo také, | že by se osud potomků nijak nedotýkal předků, ani po nějakou dobu.

Ale jest nutno vrátiti se zase k dřívější nesnázi; snadno se totiž z onoho vyzkoumá i to, co nyní hledáme. Jest-liže tedy jest přihlížeti ke konci a tehdy každého nazývati šťastným, nikoli že jest šťastný, nýbrž že takový dříve byl, jak pak to není zvláštní, nebude-li se v době, kdy skutečně jest blažen, | pravdivě o něm mluvíti, že jím jest, | protože žijících lidí nechceme pro změny nazývat blaženými a také proto, že máme za to, že blaženost jest něco stálého a nikterak nepodléhá změnám, osudy však u týchž lidí se často pohybují v kruhu; neboť kdybychom se řídili podle | těch příhod, jest zjevno, že bychom téhož člověka zvali blaženým a opět ubohým, prohlášujíc blaženého člověka za jakéhosi chameleona nebo člověka vratce stojícího. Anebo není nikterak správné řídití se náhodami? V těch přece není dobro nebo zlo, ale i když jich lidský život mimovolně potřebuje, jak jsme řekli, | přece pro blaženost jsou rozhodující etnostné činnosti, v opaku pak opačně.

Pro náš výměr svědčí i přítomná nesnáž. Neboť v žádném lidském výkonu není totiž stálosti jako v etnostných činnostech; jsou totiž i stálejší než vědomosti. | A mezi oněmi ty, které jsou vzácnější, jsou i nejstálejší, poněvadž v nich lidé nejvíce a nejrvalěji žijí; toto, zdá se, jest příčinou, že pro ně není zapomnění. Blažený člověk bude mít právě to, co hledáme, a po celý život zůstane takový, jaký jest; neboť vždy, anebo předeevším, v jednáni a v zkoumání bude hleděti k tomu, | co jest etnostné, a osudy, které

ho stihnou, ponese co nejkrásněji a vždy a všude přiměřeně jako muž opravdu dobrý a pevný³⁰ bez hany.

Poněvadž se však mnoho věcí, které se liší velikostí a nepatrností, přihází náhodou, tak nepatrné příhody, at jsou šťastné anebo jejich opak, nemají pro | život zjevného účinku, kdežto velké a četné příhody šťastné učiní život ještě šťastnějším – neboť přirozeně přispívají k okrasě života a jejich užívání jest krásné a dobré –, opačně příhody však šťastný stav tísní a kalí; neboť působí strasti a brzdí mnohé | činnosti. Přece však i v nich prozařuje krásno, když někdo lehce snáší četné a obtížné nehody, nikoli z necitelnosti, nýbrž pro své šlechetné a velkomyslné smýšlení.

Jsou-li v životě rozhodující činnosti, jak jsme dokázali, žádný šťastný člověk se nemůže státí bídným; nikdy | totiž nebude konati to, co jest ošklivé a špatné. Domníváme se zajisté, že ten, | kdo jest opravdu dobrý a rozumný, ponese každý osud důstojně a že vždy za každých okolností bude konati to, co jest nejkrásnější, zrovna tak, jako dobrý vojevůdce užije nejpřiměřeněji svěřeného vojska k válečným účelům a dobrý švec z daných | koží zhotoví dobrou obuv; týmž způsobem pak i ostatní řemeslníci a umělci. Je-li tomu tak, nikdy se asi blažený člověk nestane bídným, ale ovšem nemůže ani zbláznit šťastný, kdyby ho potkal takový osud jako Priama. Ale není ani nestálý, ani vrtkavý; neboť blaženosti nepozbude | ani jakýmkoli nehodami, jež ho stihnou, leda četnou řadou nehoď velikých, a z takových se asi nestane opět blaženým v krátkém čase, jestliže však ano, tedy po dlouhé a drahé době, stal-li se v ní účastným velikých a krásných darů.

Co tedy brání nazývati blaženým toho, kdo jest činný v dokonalé etnosti | a zevnějšími statky jest sdostatek

20 zaopatřen, a to nikoli pouze v libovolné době, nýbrž v celém dokonalém životě? Anebo musíme ještě doložit, že takto bude i žítí a podle toho i země, ježto budoucnost jest nám nejasná, blaženost pak pokládáme za konečný cíl, a to naprosto dokonaly? Je-li však tomu tak, nazve-
 25 me šťastnými i ze žijících lidí ty, kteří to, co jsme řekli, nyní mají a budou mít, a to šťastnými potud, pokud jimi lidé mohou být.*

Tím budíž zkoumání o tomto předmětu tolik vymeze-
 no; aby však osudy potomstva a přátel vůbec pranic nepřispívaly k blaženosti, jest zřejmě nelaskavé a názorem protivným obecným domněnkám; a poněvadž příhod jest
 25 mnoho a jsou v nich všelijaké i rozdíly a jedny více, druhé méně se nás dotýkají, byl by to zdlouhavý a nekonečný úkol, rozbirati každý případ zvlášť, i dostačí snad to, co řečeno obecně a v obryse.

Jestliže tedy, jako některé z vlastních nehod jedny mají
 30 pro život nějakou závažnost a význam, i druhé se však podobají ne příliš těžkým, a tak stejně i osudy přátel, jestliže dále rozdíl, který jest v tom, zda kterákoli nehoda postihne někoho za živa, nebo po jeho smrti, jest mnohem větší než rozdíl, který bývá v tragédii, ať protizá-
 35 konné a hrozné příběhy předcházely či se dějí, tedy musíme vzítí v úvahu také tento rozdíl, ba snad raději i tu otázku, jež se týká zesnulých, jsou-li účastni vůbec ješ-
 1101^b té nějakého dobra, i či jeho protivy; podobá se totiž, i když se z toho něco k nim dostane, ať je to dobré nebo protivné, že to přece buď naprosto nebo alespoň vzhle-
 dem k nim má slabý a skrovný účinek, ne-li, tak alespoň že to není tak velké a takové síly, aby učinilo šťastnými
 5 ty, kteří jimi nejsou, i anebo těm, kteří jimi jsou, mohlo štěstí odejmouti.* Zdá se tedy, že příznivý a stejně i nepřiznivý osud přátel se zesnulých dotýká, ať jen tak

a tolik, že ani blažených nečiní blaženými, aniž co jiného podobného.

12. *Blaženost je věcí dokonalou*

Když jsme toto vymezili, přihlédněme k tomu, zda bla-
 10 ženost náleží k věcem hodným chvály, či spíše cíti; neboť k pouhým schopnostem zřejmě nenáleží.

Zároveň se však zdá, že všechno to, co jest pouze chvá-
 leno, jest chváleno proto, že má nějaké vlastnosti a k ně-
 čemu jest v jistém vztahu; neboť člověka spravedlivého
 15 a statečného a vůbec člověka i dobrého a etnost jistě chválíme pro jejich jednání a výkony, tak i siláka a běžce a každého jiného, ježto jest přirozeně nějaký a k ně-
 čemu dobrému a řádnému se chová určitým způsobem. To jest zjevno také z chvály, která se pronáší o bozích;
 20 neboť se jeví směšnými, když jsou srovnávání s námi, i a to je tím, že se chvály, jak jsme ukázali, pronášejí vztahem k něčemu. Vztahuje-li se však chvála k takovým výkonům, jest zřejmo, že se o tom, co jest nejlepší, ne-
 pronáší chvála tohoto druhu, nýbrž něco většího a lep-
 25 šího, jak to i můžeme viděti: bohy totiž velebíme jako šťastné a blažené a rovněž z lidí ty, kteří jsou Bohu i nejvíce podobni. Totéž platí i o dobrech; nikdo zajisté blaženosti nechválí tak jako právo, nýbrž ji velebí jako něco ve větší míře božského a lepšího.

V tom smyslu také Eudoxos,^{*} zdá se, dobře obhájil roz-
 koš co do její ceny; neboť okolnost, že nebývá chválena,
 ač náleží mezi dobra, ukazuje prý, že jest něčím lepším,
 30 než jest to, i co jest hodno chvály, a takový prý jest Bůh a dobro: k těmto prý se i ostatní věci vztahují. Chvála totiž náleží ctnosti – neboť touto se lidé stávají schopnými

krásné jednatí —, a rovněž chvalořeči náležejí výkonům jak tělesným, tak duševním. Ale toto zevrubně vyšetřiti náleží snad spíše těm, | kteří se ve svých pracích zabývají chvalořečmi, nám z toho, co jsme | řekli, jest zřejmo, že blaženost patří k věcem hodným cti a dokonalým. Že tomu tak jest, zdá se i proto, že jest počátkem; pro ten zajisté všichni všechno ostatní konáme, počátek však a příčinu dober pokládáme za něco hodného cti a božského.

13. *Blaženost je v ctnosti. Roztřídění ctností*

5 Ježto blaženost jest jakási činnost duše z hlediska dokonalé ctnosti, musíme přihlídnouti ke ctnosti. Neboť tím lépe prozkoumáme také podstatu blaženosti. Zdá se také, že opravdový politik o ni nejvíce usiluje; vždyť chce ob-
10 čany učiniti dobrými a | zákonů poslušnými. Jako vzory takových politiků máme zákonodárce Krétanů a Lakadaimoňanů*, a jsou-li ještě jiní takoví. Jestliže však tato úvaha náleží nauce politické, jest zjevno, že zkoumání
15 toto odpovídá našemu počátečnímu záměru. Zřejmě pak musíme uvažovati o lidské ctnosti; neboť jsme | hledali lidské dobro a lidskou blaženost.

Lidskou ctností pak rozumíme nikoli zdatnost tělesnou, nýbrž duševní; a blažeností míváme činnost duševní. Je-li tomu tak, jest patrné, že odborník v politice musí
20 míti jistou znalost duše, jako ten, kdo chce | léčiti oči, musí znáti také celé tělo, a to tím spíše, oč nauka politiká jest hodnotnější a významnější nad lékařství. Vzdělání lékařů skutečně velmi usilují o poznání těla. Tudiž i politik musí uvažovati o duši, avšak pouze pro vytyčený účel
25 a pokud to dostačí k tomu, co hledá; | zabíhati totiž

dtůkladněji do podrobností, vyžadovalo by větší námahy, než jest potřebí pro tento úkol.

Mluví se o tom sdostatek také ve veřejných pojednáních, i jest třeba toho užití. Například, že v duši jedna složka jest nerozumná, druhá rozumná. Pro tento účel však nikterak nezáleží na otázce, zda obě tyto složky jsou od sebe odděleny tak, jako jsou části těla a všechno, co se rozlišuje dle | částí, či pouze pojmově jest dvoje, přirozeně však jest nedílné zrovna tak, jako při obvodu vyklost a dutost. Té nerozumné složce duše se pak něco podobá tomu, co jest společné s rostlinami, mívám příčinu výživy a růstu; neboť takovou duševní mohutnost musíme asi předpokládati u všeho, co přijímá potravu, | i u zárodků i u bytostí dokonalých; a to důvodněji než kterou jinou. Tato složka duše tedy má zjevně jakousi dokonalost společnou, ne pouze lidskou; zdá se totiž, že tato složka a tato mohutnost jest činná zvláště ve spánku, | dobrý a zlý člověk se však projevuje nejméně ve spánku, proto se říká, že se lidé šťastní polovíci života nijak neliší od nešťastných. To se děje zcela přirozeně; spánek totiž jest nečinností duše, pokud se nazývá ctnostnou a špatnou, s omezením, že sny dobrého člověka, zasahují-li tam poněkud nějaké pohyby, | stávají se lepšími než u kterýchkoli lidí.

Ale o tom dosti, pomlčme i o stránce výživné, ježto přirozeně nemá podílu na lidské ctnosti; zdá se však, že nerozumná jest ještě jiná jakási přirozenost duše, ač přece nějak jest účastna rozumu. Chválime totiž rozumný úsudek zdrženlivého člověka | a tu složku duše, která má rozum. Neboť nabádá správně a k tomu, co jest nejlepší; jest však zjevno, že jest v nich mimo rozum ještě něco jiného, co rozumu odporuje a vzpírá se mu.* Neboť jako ochrnulé údy těla, máme-li v úmyslu pohnouti jimi

20 napravo, otáčejí se neobratně | právě v opačnou stranu
nalevo, tak jest i v duši; pohyby nezdrženlivých lidí to-
tíž jdou opačným směrem. Jenže na těle ten odechylný
pohyb vidíme, v duši ho však nevidíme. Snad pak, ne-
méně než tam, natmo mří za to, že i v duši jest něco mimo
25 rozum, co se tomuto protiví a | odporuje mu. Na tom,
jak se různí, tu nezáleží. Zdá se však, jak jsme řekli, že
i toto jest účastno rozumu; u zdrženlivého člověka ales-
poň rozumu poslouchá. Ještě snad povolnější jest u člo-
věka uměřeného a statečného; ve všem jest v úplném sou-
hlase s rozumem.

Zjevně i nerozumná složka jest dvojí; neboť stránka
30 rostlinná nemá nic společného | s rozumem, stránka žá-
dává však a vůbec toužívá* jest ho v jisté míře účastna,
pokud ho poslouchá a jest mu poddána. Tak říkáme také,
že se řídíme rozumem a radou otce a přátel, nikoli tak,
jako se matematik řídí větou. Všelíká výtika a pochvala
však ukazuje, že se i nerozumná složka dá rozumem ně-
1103^a jak přemluvíti. | Máme-li však říci, že také tato složka
má rozum, tedy i rozumná složka bude dvojí, jedna má
vlastně rozum a má jej sama v sobě, druhá jej má jako
dítě, které jest poslušno svého otce.

Podle tohoto rozdílu pak rozlišujeme i ctnost, jedny
ctnosti nazýváme rozumovými, druhé mravními, moud-
5 rost, chápání a rozumnost nazýváme | rozumovými, šted-
rost a uměřenost mravními. Mluvíme-li totiž o mravní
povaze, neříkáme, že člověk jest moudrý nebo chápavý,
nybrž že jest klidný nebo uměřený, ale chválíme také člo-
věka moudrého, když hledíme k jeho stavu; ty stavy pak,
10 které jsou hodné chvály, | nazýváme ctnostmi.

KNIHA DRUHÁ

PŮVOD A VÝMĚR MRAVNÍ CTNOSTI

I. *Mravní ctnost, přirozenost a zvyk*

Je-li dvojjí ctnost, jedna rozumová a | druhá mravní, 15
má ctnost rozumová vznik a vzrůst většinou z učení, proto
potřebuje zkušenosti a času, kdežto ctnost mravní (éti-
ké) vzniká ze zvyku, odtud obdržela i jméno,* které se
jen málo odlišuje od slova „zvyk“ (ethos).

Z toho jest také patrné, že žádáná mravní ctnost* nám 20
není dána přirozeně; neboť nic | z toho, co jest přiroze-
ně, nemůže býti zvykem změněno, například kámen, který
se přirozeně pohybuje směrem dolů, nemůže býti navyk-
nut, aby se pohyboval směrem nahoru, i kdyby někdo tí-
sícekrát jím házeje jej tomu zvykal, a zrovna tak ani oheň
nemůže býti navyknut, aby se pohyboval dolů, aniž vů-
bec co jiného si navykne na něco, co by bylo proti jeho
přirozenosti. Proto ctnosti nejsou nám dány ani od přiro- 25
zenosti, ani proti přirozenosti, nybrž | máme přirozenou
vlohu, abychom jich nabyli, zvykem pak se dokonávají.

Dále schopnosti toho, čeho se nám přirozeně dostává,
dříve s sebou přinášíme a teprve později projevujeme